IL-KUMMISSJONI
EWROPEA

Brussell, 5.9.2019
COM(2019) 406 final

KOMUNIKAZZJONI TAL-KUMMISSJONI LILL-PARLAMENT EWROPEW U LILL-KUNSILL

Rapport dwar l-implimentazzjoni tal-istrateġiji nazzjonali għall-integrazzjoni tar-Rom - 2019

{SWD(2019) 320 final}

MT MT

INTRODUZZJONI

Fl-4 ta' Diċembru 2018, il-Kummissjoni Ewropea ppubblikat evalwazzjoni tal-Qafas tal-UE għall-Istrateġiji Nazzjonali għall-Integrazzjoni tar-Rom (NRIS) sal-2020[1]. L-evalwazzjoni vvalutat il-qafas tal-UE u kif dan immobilizza strumenti politiċi, legali u finanzjarji Ewropej għall-inklużjoni tar-Rom[2]. Biex l-istampa tkun kompleta, dan ir-rapport tal-2019 jiffoka fuq l-implimentazzjoni nazzjonali tal-miżuri ta' inklużjoni tar-Rom.

Is-sorsi ewlenin tal-valutazzjoni huma:

- rapporti minn Punti ta' Kuntatt Nazzjonali dwar ir-Rom (National Roma Contact Points, NRCPs)[3];
- rapporti tas-soċjetà ċivili mill-proġett pilota tal-PE "Roma Civil Monitor"[4];
- *data* dwar is-sitwazzjoni tar-Rom mill-Aġenzija tal-UE għad-Drittijiet Fundamentali (Agency for Fundamental Rights, FRA)[5];
- meta-evalwazzjoni dwar interventi għall-inklużjoni tar-Rom[6].

Dan ir-rapport jiġbor fil-qosor ix-xejriet l-aktar importanti li jiffukaw fuq l-erba' oqsma ta' politika tal-Qafas tal-UE għal Strateġiji Nazzjonali għall-Integrazzjoni tar-Rom (l-edukazzjoni, l-impjiegi, is-saħħa, is-settur tal-abitazzjoni), kif ukoll il-ġlieda kontra d-diskriminazzjoni u l-anti-Żingariżmu. F'kull qasam, ir-rapport jenfasizza: is-sitwazzjoni tar-Rom; tiġbor fil-qosor it-tipi ewlenin ta' miżuri ta' inklużjoni, il-kisbiet u l-isfidi tal-implimentazzjoni tagħhom (kif irrapportat mill-NRCPs); u tifformula tagħlim dwar politika billi tenfasizza approċċi u prijoritajiet promettenti li għandhom jiġu indirizzati (abbażi tal-evalwazzjonijiet eżistenti,[7] u r-rispons mis-soċjetà ċivili u mill-NRCPs).

I. OQSMA TA' POLITIKA SOSTANTIVI

Dan ir-rapport jinkludi l-miżuri li ttieħdu skont ir-Rakkomandazzjoni tal-Kunsill dwar miżuri effikaċi għall-integrazzjoni tar-Rom[8]. L-għadd ta' miżuri rrapportati mhux bilfors jirrifletti l-ambizzjoni jew l-effikaċja tal-isforzi. Fl-edukazzjoni u fil-ġlieda kontra d-diskriminazzjoni u l-anti-Żingariżmu l-biċċa l-kbira tal-miżuri huma indirizzati lir-Rom. Fil-qasam tal-akkomodazzjoni hemm bilanċ ekwu bejn il-miżuri indirizzati lir-Rom u l-miżuri ta' politika ġenerali, jiġifieri l-miżuri prinċipali. Fil-qasam tal-impjiegi, u sa ċertu punt f'dak tas-saħħa, l-Istati Membri jiddependu l-aktar fuq miżuri ġenerali biex jippromwovu l-inklużjoni tar-Rom.

---

[1] COM(2011) 173. F'konformità mal-konklużjonijiet tal-Kunsill (EPSCO 106665/11) li approvaw il-qafas, l-Istati Membri kellhom jiżviluppaw "strateġiji nazzjonali għall-inklużjoni tar-Rom, jew settijiet integrati tal-miżuri ta' politika fil-politiki usa' tagħhom dwar l-inklużjoni soċjali". It-termini "NRIS" u "strateġija" jkopru wkoll settijiet integrati ta' miżuri ta' politika.

[2] COM(2018) 785. It-terminu "Rom" jintuża biex jirreferi għal għadd ta' gruppi differenti (eż. ir-Rom, is-Sinti, il-Kalés, iż-Żingari, ir-Romanichel, il-Boyash, l-Ashkali, l-Eġizzjani, il-Yenish, id-Dom, il-Lom, ir-Rom, l-Abdal) u jinkludi "Travellers", mingħajr ma jiċħad l-ispeċifiċitajiet ta' dawn il-gruppi.

[3] Għall-abbrevjazzjonijiet tal-pajjiżi ara www.ec.europa.eu/eurostat. L-Istati Membri kollha (SM) bl-eċċezzjoni ta' DK, FI u IE (u MT li ma għandha l-ebda komunità Rom) irrapportaw fl-2018. Minħabba l-preżentazzjoni tard tar-rapport ta' DE, dan seta' jiġi inkluż biss fl-Anness 1 (sommarji tal-pajjiżi), iżda mhux fl-analiżi tematika riflessa fil-Komunikazzjoni u d-Dokument ta' Ħidma tal-Persunal (SWD).

[4] Anness 1

[5] SWD

[6] Meta-evalwazzjoni dwar interventi għall-inklużjoni tar-Rom, Ċentru Konġunt tar-Riċerka tal-Kummissjoni Ewropea,, li jmiss fl-2019

[7] Ibid

[8] 2013/C 378/01

1. L- EDUKAZZJONI

Is-sitwazzjoni tar-Rom fl-edukazzjoni (2016)

L-ogħla livell ta' edukazzjoni milħuq(età 16+):
- Sekondarja għolja, vokazzjonali, postsekondarja: 18%
- Sekondarja tal-ewwel livell: 38%
- Primarja: 29%
- Edukazzjoni primarja mhux kompletata: 14%

Il-proporzjon tat-tfal Rom li jattendu l-iskola skont l-età*:
- Primarja jew sekondarja tal-ewwel livell: 86%
- Sekondarja għolja: 30%
- Postsekondarja u terzjarja: 2%

Segregazzjoni fl-edukazzjoni (età 6-15):
- Jattendu skejjel fejn l-istudenti kollha (13%) jew il-maġġoranza tal-istudenti (33%) huma Rom
- Jattendu klassijiet fejn l-istudenti kollha (13%) jew il-maġġoranza tal-istudenti (31%) huma Rom

** Il-proporzjon tat-tfal Rom ta' età speċifika skont il-pajjiż rispettiv li jikkorrispondi għal livell speċifiku tal-edukazzjoni li jattendu dan il-livell ta' edukazzjoni, meta mqabbel mal-għadd totali ta' tfal Rom ta' dik l-età*

1.1. Enfasi tal-miżuri

Il-biċċa l-kbira tal-Istati Membri (SM) jinvestu f'miżuri biex inaqqsu t-tluq bikri mill-iskola (18-il SM). Il-miżuri li huma t-tieni l-aktar spiss użati jinkludu: jitqiesu l-ħtiġijiet ta' studenti individwali f'kooperazzjoni mal-familji tagħhom (14-il Stat Membru); jiżdied l-aċċess għal edukazzjoni u kura bikrija tat-tfal u l-kwalità tagħhom (13-il Stat Membru); u jiġi mħeġġeġ is-sehem u l-ikkompletar tal-edukazzjoni sekondarja u terzjarja mir-Rom (11-il SM). Qed isiru wkoll sforzi kontra s-segregazzjoni fl-iskejjel; biex jintużaw metodi inklużivi ta' tagħlim; u jiġu żviluppati ħiliet adattati għall-ħtiġijiet tas-suq tax-xogħol (12-il SM kull wieħed).

It-tqassim tal-miżuri edukattivi skont ir-relevanza mas-subqasam rispettiv tar-Rakkomandazzjoni tal-Kunsill

Subqasam tematiku	SM	Għadd ta' miżuri	Pajjiżi tat-tkabbir	Għadd ta' miżuri
Il-ġlieda kontra t-tluq bikri mill-iskola	AT, BE, BG, CY, ES, EL, HU, HR, IT, LV, LT, LU, NL, PT, RO, SE, SK, UK	66	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	25
Il-kunsiderazzjoni tal-ħtiġijiet ta' studenti individwali	AT, CY, CZ, , ES, HU, IT, LV, LT, LU, PT, RO, SE, SI, UK	35	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	26
L-inkoraġġiment tas-sehem –u t-tlestija – tal-edukazzjoni sekondarja u terzjarja mir-Rom	AT, BG, HR, CZ, ES, HU, LV, LT, PT, RO, SK	35	AL, BiH, ME, MK, RS, TR	21
Aċċess akbar għal edukazzjoni u kura bikrija tat-tfal u l-kwalità tagħhom	AT, BG, HR, CY, CZ, ES, HU, IT, LU, NL, RO, SI, SK	34	AL, BiH, ME, MK, RS	16
L-eliminazzjoni tas-segregazzjoni fl-iskejjel	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, IT, LU, NL, RO, SK	27	AL, ME, MK, RS	6
L-użu ta' metodi ta' tagħlim u apprendiment li huma inklużivi u mfassla apposta	AT, BG, HR, CY, CZ, LT, LU, NL, RO, SI, SK, UK	23	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	15
Appoġġ biex jinkisbu ħiliet adattati għall-bżonnijiet tas-suq tax-xogħol	AT, BG, CZ, EL, ES, LT, LU, NL, PT, RO, SI, SK	22	AL, MK	5
Appoġġ għat-tranżizzjoni bejn il-livelli tal-edukazzjoni	AT, BG, CZ, ES, HU, HR, IT, LU, NL, PT, RO, SK	21	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
L-inkoraġġiment tal-involviment tal-ġenituri	AT, BE, BG, CY, ES, HR, LV, LT, LU, RO, SK	18	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Titjib fit-taħriġ tal-għalliema	AT, BG, CY, CZ, ES, LT, RO, SE, SI, SK,	18	AL, MK, RS	4
Il-promozzjoni ta' attivitajiet ekstrakurrikulari	AT, BG, CY, EL, IT, LV, LT, RO, SI, SK	15	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Aċċess akbar għall-edukazzjoni li tagħti ċans ieħor u t-tagħlim għall-adulti	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LT, LU, UK	14	AL, ME, MK, RS	9
Il-ħlieda kontra l-illitteriżmu	AT, BG, CY, HU, ES, HR, NL, RO	11	AL, ME, MK, RS	6
Il-prevenzjoni tal-kollokament mhux xieraq tar-Rom fi skejjel għal ħtiġijiet speċjali	AT, CZ, ES, HR, RO, SK	9	MK, RS	2

Sors: KE (2018), Ir-rappurtar tal-NRCPs dwar il-miżuri ta' integrazzjoni tar-Rom implimentati fl-2017.

Xi ngħidu dwar l-enfasi sostantiva tal-miżuri lil hinn mill-għanijiet ta' hawn fuq? Hawnhekk insibu li l-Istati Membri ħafna drabi jagħżlu miżuri biex itejbu l-livell edukattiv milħuq: il-ġlieda kontra t-tluq mis-sistema edukattiva qabel iż-żmien; l-inkoraġġiment ta' tranżizzjoni lejn – u l-ikkompletar ta' – edukazzjoni sekondarja u terzjarja; jew l-appoġġ biex jiġu kkumpensati l-lakuni edukattivi, jew l-iżvantaġġ materjali. Flimkien dawn it-tipi ta' miżuri jammontaw għal 36 % tal-miżuri edukattivi kollha. Gruppi sinifikanti oħra ta' miżuri jiffukaw fuq: it-tranżizzjoni mill-edukazzjoni għall-impjieg billi jingħata appoġġ lill-edukazzjoni vokazzjonali; l-iżvilupp tal-karriera u t-tagħlim tul il-ħajja; Kif ukoll l-iżvilupp tal-kapaċità tal-professjonisti (9-11 %). Miżuri inqas mifruxa jiffukaw fuq l-inklużjoni integrata tal-interventi u l-introduzzjoni tal-Istorja u l-kultura tar-Rom fil-kurrikuli (6-6 %).

1.2. Kisbiet u sfidi

Il-kisba l-aktar mifruxa msemmija mill-NRCPs fil-qasam tal-edukazzjoni hija l-medjazzjoni[9]. Kisbiet oħra jinkludu: l-iżvilupp tal-kapaċitajiet fil-kindergarten[10]; titjib fl-appoġġ għall-ġlieda u l-monitoraġġ tat-tluq bikri mill-iskola[11]; u li fit-taħriġ tal-għalliema jew fil-kurrikuli nazzjonali jiddaħħlu l-inklużjoni tar-Rom u suġġetti relatati man-nondiskriminazzjoni[12].

L-isfidi l-aktar sinifikanti enfasizzati mill- NRCPs jinkludu: il-parteċipazzjoni fl-iskola, l-assenteiżmu, it-tluq bikri mill-iskola, it-tranżizzjoni minn primarja għal sekondarja u l-ikkompletar tal-edukazzjoni sekondarja.[13] Sfidi oħra jinkludu: il-ġlieda kontra s-segregazzjoni[14]; l-iżgurar u l-iżvilupp tal-kapaċitajiet umani[15]; il-kooperazzjoni bejn il-partijiet ikkonċernati[16]; il-promozzjoni ta' edukazzjoni u kura bikrija tat-tfal[17]; it-tagħlim għall-adulti u l-edukazzjoni li tagħti ċans ieħor[18]; u d-disponibbiltà tad-*data*[19].

1.3. Tagħlim dwar il-politiki

L-edukazzjoni hija l-qasam bl-ogħla għadd ta' interventi u evalwazzjonijiet. Għalhekk hija wkoll il-qasam b'għadd relattivament akbar ta' approċċi promettenti u ta' lezzjonijiet ta' politika komuni għal diversi pajjiżi. Uħud mil-lezzjonijiet ta' politika importanti f'dan il-qasam jinkludu: l-importanza tal-intervent bikri u l-prevenzjoni; il-ħtieġa li jiġu ggarantiti l-parteċipazzjoni u r-responsabbilizzazzjoni tal-ġenituri Rom (bħala element ewlieni ta' appoġġ għat-tfal f'kull fażi tal-edukazzjoni); ir-rwol tal-attivitajiet ekstrakurrikulari biex jissaħħu l-identità u n-networks soċjali tat-tfal Rom; ir-rilevanza ta' miżuri ta' appoġġ kumplessi kontinwi (it-tutoraġġ ikkombinat ma' boroż ta' studju u t-tneħħija ta' ostakli oħra għall-ispejjeż) fil-promozzjoni tat-tranżizzjoni bejn il-livelli edukattivi u l-impjiegi. Għalkemm azzjoni affermattiva għenet biex titjieb il-parteċipazzjoni tar-Rom fl-edukazzjoni, huwa importanti li jiġi evitat li jiġu ddedikati postijiet speċifiċi għar-Rom li altrimenti kienu jikkwalifikaw għal ammissjoni regolari.

B'mod speċjali f'dawk l-Istati Membri li għandhom proporzjon għoli ta' studenti Rom, hemm bżonn ta' approċċ sistematiku, kumpless u fit-tul biex tingħeleb is-segregazzjoni fl-iskejjel u fil-klassijiet, li għadha problema urġenti li tikkomprometti s-suċċess ta' miżuri oħra ta' inklużjoni. Il-partijiet ewlenin ta' dan l-approċċ jinkludu: li jingħata aċċess bikri u bla ħlas għal edukazzjoni u kura bikrija tat-tfal li hija ta' kwalità u inklużiva f'kuntesti integrati (kemm biex ikunu ppreparati t-tfal Rom, kif ukoll biex jingħeleb il-preġudizzju bejn it-tfal Rom u dawk li mhumiex Rom kif ukoll il-ġenituri sabiex tiġi evitata segregazzjoni aktar tard); l-appoġġ għall-ġenituri Rom fl-għażla tal-

[9] AT, FR, EL, ES, IT, LV, RO
[10] eż. CZ, SK
[11] eż. HU, ES, LV
[12] eż. AT, ES, IT, PT
[13] AT, CY, EE, EL, ES, FR, HR, LT, NL
[14] EL, ES, HR, RO
[15] EL, LV, SE, SK
[16] ES, LT, LV, PL
[17] BG, EL, ES
[18] AT, BG, EL
[19] HR, IT, PT

iskola; l-għeluq gradwali ta' skejjel segregati mill-awtoritajiet edukattivi; u d-distribuzzjoni ta' tfal Rom f'diversi skejjel (permezz tar-riorganizzazzjoni ta' żoni ta' konċentrazzjoni). Dawn il-miżuri attivi ta' desegregazzjoni għandhom ikunu akkumpanjati minn sostenn finanzjarju u professjonali addizzjonali biex tiġi promossa l-integrazzjoni soċjali u akkademika tat-tfal Rom fl-iskejjel regolari bħal: jiġu koperti l-ispejjeż tat-trasport, il-materjali skolastiċi, l-ikliet, l-attivitajiet ekstrakurrikulari, il-klassijiet supplementari; jingħata taħriġ lill-persunal u lill-għalliema tal-preprimarja f'metodi ġodda ta' tagħlim f'ambjenti edukattivi integrati (inkluż li eliminazzjoni tal-isterjotipi); tiġi ffaċilitata l-komunikazzjoni bejn il-ġenituri u l-iskejjel; tingħata informazzjoni lill-ġenituri dwar il-benefiċċji tal-edukazzjoni integrata; jingħata mentoraġġ lill-istudenti, appoġġ wara l-ħin tal-iskola għat-tfal Rom, jiġu impjegati assistenti tal-għalliema; miżuri li jissensibilizzaw il-pubbliku ġenerali dwar l-importanza tal-inklużjoni edukattiva u l-edukazzjoni interkulturali għar-relazzjonijiet komunitarji permezz ta' kampanji u l-midja[20].

Approċċi promettenti:	Prijoritajiet li għandhom jiġu indirizzati:
• **BG, CZ, DK, EL, FI, FR, HR, HU, LT, PL, SK:** L-introduzzjoni jew l-estensjoni tal-preprimarja (b'xejn) obbligatorja, l-iżvilupp tal-kindergartens iffinanzjat mill-FSIE, it-taħriġ għall-għalliema tal-iskola preprimarja. • **CY, EL, ES, IE, IT, HR, HU, LT, LV, NL, PL, PT, RO, SE, SI:** Programmi bil-għan li jiġi evitat it-tluq bikri mill-iskola (tal-bniet) Rom permezz ta' appoġġ wara l-ħin tal-iskola, tutoraġġ, boroż ta' studju, mentoraġġ, medjazzjoni, assistenti, edukazzjoni li tagħti ċans ieħor, taħriġ tal-għalliema, appoġġ għall-familji • **AT, CY, FI, HU, IE, IT, PT, RO:** L-introduzzjoni tal-Istorja (inkluż l-Olokawst) u / jew il-kultura tar-Rom fil-kurrikuli nazzjonali • **IE, HR, RO:** Allokazzjoni ta' postijiet lir-Rom fl-edukazzjoni sekondarja u terzjarja • **LT:** Netwerk ta' skejjel li jattendu t-tfal Rom li jirċievu l-bini tal-kapaċità u l-iżvilupp tal-kompetenzi • **SE:** Taħriġ lill-għalliema (l-Università ta' Södertörn) u edukazzjoni sekondarja lill-adulti bil-lingwa Romani	• Appoġġ lit-trobbija fid-dar u t-tagħlim bikri tat-tfal bħala parti minn programmi intensivi ta' intervent bikri u ta' prevenzjoni • Introduzzjoni jew estensjoni ulterjuri ta' preprimarja ta' kwalità, inklużiva, bla ħlas u obbligatorja u t-tneħħija ta' ostakli finanzjarji u mhux finanzjarji għall-aċċess • Il-promozzjoni tal-kwalità, l-inklużività u r-riżultati fl-edukazzjoni permezz ta' inċentivi (finanzjament u riforma tat-taħriġ għall-għalliema), jiġu attirati l-aħjar għalliema għal skejjel / reġjuni żvantaġġati • Sistematikament isiru monitoraġġ u reżistenza għas-segregazzjoni fl-iskejjel u fil-klassijiet permezz ta' miżuri komprensivi, preparatorji u ta' akkumpanjament fit-tul li jappoġġaw lill-familji Rom • Jinbnew l-appoġġ u l-kooperazzjoni tal-pubbliku għall-partijiet ikkonċernati kollha biex jikkomplementaw il-miżuri espliċiti attivi ta' desegregazzjoni • Jiġu kkombinati flimkien il-boroż ta' studju, it-tutoraġġ u l-attivitajiet ekstrakurrikulari sabiex jipprevjenu t-tluq bikri mill-iskola u jippromwovu t-tranżizzjoni għall-fażi li jmiss tal-edukazzjoni • Jiġu indirizzati l-bniet Rom, kif ukoll il-ġenituri u l-għalliema tagħhom biex jiġu miġġielda l-isterjotipi tas-sessi u jonqos it-tluq bikri mill-iskola • Issir promozzjoni tat-tranżizzjoni lejn – u l-ikkompletar ta' – edukazzjoni sekondarja għolja u edukazzjoni ulterjuri inkluż permezz ta' gwida għall-karrieri għall-istudenti Rom u l-familji tagħhom

2. L-IMPJIEGI

Is-sitwazzjoni tar-Rom fil-qasam tal-impjiegi (2016)

Il-proporzjon tar-Rom f'impjieg imħallas (età 20-64): 43% (nisa: 29%, rġiel: 56%)

Il-proporzjon taż-żgħażagħ Rom barra mill-edukazzjoni, impjieg jew taħriġ (età 16-24): 63% (nisa: 72%, rġiel: 55%)

In-nisa Rom mingħajr impjieg jew li qed ifittxu impjieg minħabba li jieħdu ħsieb tfal/anzjani/qraba morda (età 16-64): 40%

2.1. Enfasi tal-miżuri

L-akbar żewġ gruppi ta' miżuri implimentati mill-maġġoranza tal-Istati Membri għandhom l-għan li jneħħu l-ostakli għas-suq tax-xogħol (15-il SM) u għandhom appoġġ individwalizzat għal dawk li qed ifittxu impjieg (13-il SM). Numru inqas, iżda xorta waħda sinifikanti, ta' pajjiżi jinvestu fit-

[20] http://www.romaeducationfund.org/sites/default/files/publications/desegregation_toolkit__2015_web.pdf

taħriġ vokazzjonali (disa' SM), it-tagħlim tul il-ħajja u l-iżvilupp tal-ħiliet (10 SM) u l-impjieg indipendenti u l-intraprenditorija (tmien SM). Ir-rati dejjem jikbru ta' żgħażagħ Rom li jinsabu barra mill-edukazzjoni, impjieg jew taħriġ ċertament jeħtiġilhom aktar sforz fl-appoġġ għall-ewwel esperjenza ta' xogħol (10 SM). Żewġ oqsma oħra li jenħtieġ jingħataw prijorità huma: is-salvagwardji u s-servizzi personalizzati biex jiġi żgurat li s-servizzi pubbliċi tal-impjiegi regolari jilħqu b'mod effettiv lir-Rom żvantaġġati li jkunu qed ifittxu impjieg; u azzjoni pożittiva biex jiġi promoss l-impjegar tar-Roma fis-servizz ċivili.

It-tqassim tal-miżuri dwar l-impjiegi skont ir-relevanza mas-subqasam rispettiv tar-Rakkomandazzjoni tal-Kunsill

Subqasam tematiku	SM	Għadd ta' miżuri	Pajjiżi tat-tkabbir	Għadd ta' miżuri
L-eliminazzjoni tal-ostakoli għas-suq tax-xogħol, inkluża d-diskriminazzjoni	AT, BE, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, HU, LT, LU, NL, PT, RO, SK	49	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	24
Gwida personalizzata lil individwi li qed ifittxu impjieg	AT, BG, CZ, EL, ES, HU, HR, LV, LU, NL, RO, SI, SK	41	AL, ME, MK, RS, TR	11
Apoġġ għat-taħriġ vokazzjonali	AT, BG, CY, ES, LV, LU, NL, RO, SK	20	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	8
Appoġġ lit-tagħlim tul il-ħajja u lill-iżvilupp tal-ħiliet	AT, BG, ES, HR, HU, LV, LT, LU, NL, PT	18	AL, ME, MK, RS	7
Appoġġ lill-impjieg indipendenti u lill-intraprenditorija	AT, BG, HR, CZ, EL, ES, HU, LT	18	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Appoġġ lill-esperjenza tal-ewwel impjieg	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LU, RO, SK	16	AL, KOS, ME, MK, RS	9
Appoġġ lit-taħriġ fuq il-post tax-xogħol	BG, CZ, ES, HU, LV, LU, SK	14	AL, KOS, MK, RS	4
Aċċess indaqs għas-servizzi pubbliċi tal-impjieg tradizzjonali	BG, HR, CZ, HU, LV, SK, ES, UK	13	AL, KOS, ME, MK, RS	16
Il-promozzjoni tal-opportunitajiet tal-impjieg fis-servizz ċivili	EL, HU, NL, SK	8	AL, ME, RS	5

Xi ngħidu dwar il-fokus sostantiv tal-miżuri? Hawnhekk insibu li l-Istati Membri spiss jagħżlu forom ta' appoġġ orjentati lejn l-individwu, bħal sussidjar għall-impjieg, forom oħra ta' qsim tal-ispejjeż, appoġġ għall-iżvilupp tal-karriera (mentoraġġ, ikkowċjar) u taħriġ vokazzjonali (35 % tal-miżuri kollha). Miżuri aktar ġenerali għall-promozzjoni tal-inklużjoni soċjali, l-iżvilupp tal-komunità, il-kwalifiki tal-adulti u l-edukazzjoni ta' rkupru jammontaw għal bejn 8 u 9 % tal-miżuri. Miżura waħda minn kull ħamsa biss tiġi mmirata lejn iż-żgħażagħ, li mingħajr dubju mhix biżżejjed, meta wieħed iqis l-isfidi taż-żgħażagħ Rom li għandhom impjieg.

2.2. Kisbiet u sfidi

Fir-rapportar tagħhom tal-2017, diversi NRCPs irreferew għall-impatt pożittiv tat-tkabbir ekonomiku fuq il-prospetti tal-impjieg tar-Rom[21]. Iżda ammont akbar ta' NRCPs irreferew għal miżuri mmirati, bħal programmi ta' impjieg reġjonali (konsulenza dwar il-karriera, taħriġ vokazzjonali jew fuq il-post tax-xogħol u tqabbil ta' impjiegi mfassla apposta għar-Rom jew għall-persuni vulnerabbli li qed ifittxu impjieg)[22]. Tali miżuri huma aktar effettivi meta r-Rom ikunu involuti bħala medjaturi, ħaddiema soċjali jew fornituri oħra ta' servizzi.

L-NRCPs jenfasizzaw tliet tipi ewlenin ta' sfidi: il-kapaċità tal-istrutturi ta' implimentazzjoni[23]; id-diskriminazzjoni kontra r-Rom[24]; u l-attitudnijiet u l-fiduċja tar-Rom infushom[25].

2.3. Tagħlim dwar il-politiki

L-iżgurar ta' tranżizzjoni effettiva mill-edukazzjoni għas-suq tax-xogħol miftuħ, l-indirizzar tad-diskriminazzjoni minn min iħaddem, u l-iżgurar li tintlaħaq id-domanda għax-xogħol bi provvista

[21] BG, ES, HR
[22] AT, BG, CZ, ES, FR, HR, HU, LV, NL, SK
[23] AT, EL, PL, PT, SK
[24] EE, ES, LT, LV, NL, PT, RO
[25] BG, EE, FR, NL, PT

(speċjalment fost iż-żgħażagħ Rom li huma barra mill-edukazzjoni, impjieg u taħriġ) jidhru li huma l-aktar punti kritiċi fl-impjiegi. Sabiex titnaqqas id-disparità bejn is-sessi fl-impjiegi u r-rata ta' żgħażagħ Rom li huma barra mill-edukazzjoni, impjieg jew taħriġ, huwa essenzjali li jkun hemm inċentivi u kooperazzjoni mill-qrib ma' impjegaturi privati u li ż-żgħażagħ u n-nisa Rom jiġu indirizzati espliċitament skont politiki ewlenin (minflok ma jinħolqu strutturi paralleli tal-impjieg). It-titjib tal-impjegabbiltà tar-Rom jenħtieġ li jinkludi wkoll l-iżvilupp ta' ħiliet fl-IT u ta' ħiliet fil-lingwi barranin. Biex jiġi żgurat l-impjieg, madankollu, jenħtieġ li jiġu indirizzati wkoll ostakli oħra, b'mod partikolari d-diskriminazzjoni minn min iħaddem, netwerk soċjali limitat ta' persuni Rom li qed ifittxu impjieg jew ta' rwoli tas-sessi tradizzjonali fil-komunitajiet Rom. Taħlita ta' taħriġ, apprendistati appoġġati u miżuri kontra d-diskriminazzjoni mmirati lejn min iħaddem jista' jkollhom rwol importanti.

Approċċi promettenti:	**Prijoritajiet li għandhom jiġu indirizzati:**
• **BG, CY, ES, IT, LV, NL, PT, SI:** Programmi ta' impjieg reġjonali jew lokali (konsulenza individwalizzata) biex jiġi promoss it-tiftix attiv għax-xogħol jew l-impjieg indipendenti • **HU, EL, ES, FR:** Programmi mmirati biex itejbu l-impjegabbiltà tan-nisa Rom (fis-settur soċjali) • **IT, LT, HU:** Eżempji ta' kooperazzjoni ma' dawk li jħaddmu rigward kollokamenti f'impjieg għar-Rom u l-ġlieda kontra l-isterjotipi • **SK:** Emenda tal-Att dwar is-Servizzi Pubbliċi tal-Impjiegi li jipprevedi pjan ta' azzjoni individwali favur l-appoġġ tal-integrazzjoni fis-suq tax-xogħol li jorbot lil min qed ifittex ix-xogħol u lill-uffiċċju tax-xogħol • **BE:** Mill-2016 'l hawn, ir-Rom għandhom aċċess għall-"perkors ta' integrazzjoni" stabbilit għal persuni ta' oriġini barranija fil-Wallonja (korsijiet tal-lingwa Franċiża, għarfien bażiku tas-soċjetà; appoġġ biex isibu impjieg u skola għat-tfal). Il-muniċipalitajiet jimpjegaw medjaturi Rom fiċ-ċentri pubbliċi ta' assistenza soċjali, fis-servizzi ta' prevenzjoni jew ta' prossimità • **HR:** L-Uffiċċju tal-Ombudsman jagħti taħriġ kontra d-diskriminazzjoni lill-uffiċjali pubbliċi tal-impjieg u impjegati oħra taċ-ċivil • **UK:** L-awditjar tad-disparità razzjali u s-sit web biex tinġabar u tinxtered l-informazzjoni dwar id-diskriminazzjoni fl-impjieg	• Is-servizzi pubbliċi tal-impjieg regolari awtorizzati li jappoġġjaw b'mod effettiv l-integrazzjoni tar-Rom li jkunu qed ifittxu impjieg fis-suq primarju tax-xogħol • (Ikompli) jsir taħriġ u jiġu impjegati mentors tar-Rom u taż-żgħażagħ, medjaturi biex jappoġġaw it-tranżizzjonijiet fl-edukazzjoni u fis-suq tax-xogħol • Jiġu mmirati (iż-żgħażagħ u n-nisa) Rom b'mod aktar espliċitu permezz ta' politiki attivi dwar is-suq tax-xogħol, inkluża l-Garanzija għaż-Żgħażagħ, • Dawk li jħaddmu jiġu sensibilizzati u inċentivati biex iħaddmu lir-Rom. • Isir monitoraġġ sistematiku u tiġi miġġielda d-diskriminazzjoni fl-aċċess għas-suq tax-xogħol u fuq il-post tax-xogħol • Jiġi kkombinat l-appoġġ għall-kollokament f'impjieg (internship) mat-taħriġ fl-IT u fil-lingwi u ssir ħidma ma' dawk li jħaddmu. • Tingħata prijorità lill-integrazzjoni (mill-ġdid) fis-suq tax-xogħol primarju fuq sistemi paralleli (eż. xogħol pubbliku jew informali) • Issir ħidma fuq soluzzjonijiet integrati biex tiġi indirizzata s-sitwazzjoni vulnerabbli ta' Rom mobbli mingħajr dokumenti, inkluż permezz ta' kooperazzjoni transnazzjonali

3. Is-Saħħa

Is-sitwazzjoni tar-Rom fil-qasam tas-saħħa (2016)

Il-proporzjon tar-Rom koperti mill-iskema nazzjonali bażika tal-assigurazzjoni tas-saħħa: 76%

Il-proporzjon tar-Rom li jivvalutaw is-saħħa ġenerali tagħhom bħala "tajba ħafna" jew "tajba": 68%

Il-proporzjon tar-Rom li ħassewhom limitati fl-attivitajiet tagħhom minħabba saħħithom: 28%

Il-proporzjon tar-Rom li għandhom mard jew problemi ta' saħħa fit-tul: 22%

3.1. Enfasi tal-miżuri

L-aktar żewġ tipi sinifikanti ta' miżuri rrapportati minn maġġoranza tal-Istati Membri jiffukaw fuq it-tneħħija tal-ostakli ġenerali għall-kura tas-saħħa u l-promozzjoni ta' sensibilizzazzjoni dwar is-saħħa (13-14-il SM), li jirrappreżentaw bilanċ bejn l-interventi min-naħa tal-provvista u tad-domanda. Miżuri rilevanti oħra jinkludu programmi ta' tilqim immirati u aċċess għal servizzi tas-saħħa speċjalizzati (6-7 SM).

It-tqassim tal-miżuri dwar is-saħħa skont ir-relevanza mas-subqasam rispettiv tar-Rakkomandazzjoni tal-Kunsill

Subqasam tematiku	SM	Għadd ta' miżuri	Pajjiżi tat-tkabbir	Għadd ta' miżuri
Jitneħħew l-ostakoli għall-kura tas-saħħa	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, RO, SE, SK, UK	45	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
Il-promozzjoni ta' sensibilizzazzjoni dwar is-saħħa	AT, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, LV, NL, SE, SI, SK, UK	41	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	17
Titjib fl-aċċess għall-programmi ta' vaċċinazzjoni b'xejn immirati lejn it-tfal u l-grupp l-aktar f'riskju	AT, BG, EL, HR, HU, SK, UK	11	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	14
Titjib fl-aċċess għall-kontrolli mediċi, il-kura ta' qabel u wara t-twelid u l-ippjanar tal-familja	AT, ES, HU, SI, SK, UK	11	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	13

Xi ngħidu dwar il-fokus sostantiv tal-miżuri? Hawnhekk insibu li l-Istati Membri spiss jagħżlu miżuri li jtejbu lin-naħa tal-provvista (il-persunal, il-faċilitajiet) tal-forniment tas-saħħa (26 % tal-miżuri). Huma jindirizzaw ukoll in-naħa tad-domanda permezz ta' kampanji ta' għarfien u informazzjoni dwar is-saħħa (21 %). Gruppi sinifikanti oħra ta' miżuri jinkludu azzjonijiet ġenerali għat-titjib tal-infrastruttura tas-saħħa u s-sanità fil-livell lokali, u l-provvediment ta' servizzi preventivi (16-17 %). Interventi importanti ħafna — li jipprovdu lir-Roma b'assigurazzjoni tas-saħħa u li jimmiraw lejn professjonisti tal-kura tas-saħħa b'kampanji kontra d-diskriminazzjoni — huma ħafna inqas mifruxa (6-7 %).

3.2. Kisbiet u sfidi

Il-kisbiet l-aktar spiss imsemmija mill-NRCPs huma: il-kampanji ta' tilqim[26]; programmi oħra ta' prevenzjoni u detezzjoni[27]; it-titjib tal-iġjene, il-kundizzjonijiet tas-saħħa u l-aċċess għall-kura tas-saħħa[28]; is-sensibilizzazzjoni[29]; il-medjazzjoni dwar is-saħħa[30]; u kooperazzjoni bejn diversi partijiet ikkonċernati li tinvolvi l-awtoritajiet nazzjonali u lokali u s-soċjetà ċivili[31]. Kien hemm nuqqas notevoli ta' referenza għall-isforzi kontra d-diskriminazzjoni; it-titjib tal-kundizzjonijiet tal-għajxien iġjeniċi; u l-aċċess għal ikel tajjeb għas-saħħa.

L-isfidi rrapportati jinkludu: nuqqas ta' koordinazzjoni u ta' komunikazzjoni effettiva bejn il-livelli nazzjonali u lokali; iż-żamma ta' finanzjament jew persunal (nazzjonali jew tal-UE) xieraq[32]; in-nuqqas ta' għarfien dwar kwistjonijiet ta' saħħa[33]; in-nuqqas ta' kopertura tal-assigurazzjoni tas-saħħa fost ir-Rom[34]; u għarfien insuffiċjenti tal-professjonisti tas-saħħa dwar il-kwistjonijiet tar-Rom[35]. Kien hemm ukoll tħassib dwar rati baxxi ta' tilqim fost ir-Rom, li f'xi pajjiżi huma rrapportati li jikkontribwixxu għal rati ogħla ta' mortalità prematura u morbożità[36]. Il-parteċipazzjoni u l-għoti tas-setgħa lir-Roma fl-inizjattivi tal-kura tas-saħħa huma meqjusa ta' sfida, anke minħabba l-livell baxx ta' litteriżmu u ostakoli lingwistiċi[37].

3.3. Tagħlim dwar il-politiki

Kemm il-miżuri kif ukoll l-evalwazzjonijiet huma skarsi fil-qasam tas-saħħa (kif ukoll fis-settur tal-akkomodazzjoni), u dan jillimita l-opportunitajiet għat-tagħlim u t-trasferiment tal-politiki. L-aktar prattiki promettenti li jintużaw jiffukaw fuq il-prevenzjoni permezz ta' kampanji ta' tilqim u t-taħriġ

[26] EL, FR, HU, HR
[27] HU, PL, SI
[28] AT, HU, RO
[29] CZ, HU, LT, SI
[30] FR, RO, SE, SK
[31] BG, RO
[32] EL, HU, LT, SE, RO
[33] BG, CZ, EL, HR
[34] BG, ES, HR, RO
[35] AT, CZ,
[36] ES, EL
[37] BG, PL, SK,

u l-impjiegi ta' medjaturi tas-saħħa Rom. Huwa importanti, madankollu, li s-servizzi ta' appoġġ immirati jkollhom l-għan attiv li jtejbu l-kuxjenza dwar is-saħħa, ibiddlu l-imġiba u jibnu fuq medda twila ta' żmien l-awtonomija u l-kapaċità tar-Rom li jimpenjaw ruħhom ma' istituzzjonijiet prinċipali, minflok dipendenza fuq intermedjarji permanenti u strutturi paralleli fit-tul. Miżuri kontra d-diskriminazzjoni mmirati lejn il-professjonisti tal-kura tas-saħħa jenħtieġ li jingħataw prijorità.

Approċċi promettenti:	**Prijoritajiet li għandhom jiġu indirizzati:**
• **BG, CZ, DK, EL, FR, HU, PL, PT, RO, SE, SI, SK:** Taħriġ u impjieg tal-medjaturi tas-saħħa tar-Rom (assistenti, viżitaturi, dawk li jservu ta' pont) biex jippromwovu l-aċċess tar-Rom għall-kura tas-saħħa • **AT, BG, EL, FR, HU, HR, PL, SK, UK:** Kampanji ta' tilqim immirati lejn ir-Rom (bniet, nisa), u dawk li jgħixu f'żoni marġinalizzati • **CZ, IT, RO, SI, SK:** Programmi nazzjonali fit-tul dwar is-saħħa, pjanijiet ta' azzjoni, strateġiji • **ES:** L-iżgurar tal-parteċipazzjoni tar-Rom u tas-soċjetà ċivili fit-tfassil ta' programmi ta' prevenzjoni tas-saħħa u ta' taħriġ għall-professjonisti tas-servizzi soċjali • **FI:** Studju dwar il-Benesseri tar-Rom mill-Istitut Nazżjonali għas-Saħħa u l-Benessri • **PT:** Ippjanar ibbażat fuq l-evidenza tal-interventi biex jiġu miġġielda l-inugwaljanzi fis-settur tas-saħħa tar-Rom, inkluż materjal informattiv u ta' sensibilizzazzjoni dwar il-maternità fost l-adolexxenti, is-segwitu pedjatriku u l-abitudnijiet alimentari tajbin • **LT:** Seminars ta' għarfien dwar is-saħħa li jirrigwardaw il-kura preventiva, is-saħħa sesswali u riproduttiva u l-kura tat-tfal immirati lejn in-nisa u ż-żgħażagħ Rom	• Żieda fil-kopertura tal-assigurazzjoni tas-saħħa, jimtlew il-lakuni fil-provvista tal-kura primarja u speċjalizzata, inkluża s-saħħa riproduttiva u sesswali f'żoni żvantaġġati • Jiżdiedu l-isforzi għall-prevenzjoni u l-ġlieda kontra d-dipendenza fuq id-droga, it-tipjip, l-HIV, l-epatite, it-tuberkulożi, il-mard kardjovaskulari, it-twelid prematur • Monitoraġġ u ġlieda kontra d-diskriminazzjoni fl-aċċess għas-saħħa u s-sensibilizzazzjoni tal-professjonisti tas-saħħa għall-ħtiġijiet tar-Rom • Jiġi żgurat li l-medjaturi mmirati tas-saħħa tar-Rom jgħinu biex tinbena l-awtodipendenza fit-tul tar-Rom • Isir titjib fin-nutrizzjoni u jiġi miġġielda l-kundizzjonijiet tal-għajxien mhux tajbin għas-saħħa fejn jiġu indirizzati n-nisa Rom u l-familji Rom bit-tfal

4. IS-SETTUR TAL-AKKOMODAZZJONI

Is-sitwazzjoni tar-Rom fis-settur tal-akkomodazzjoni (2016)

Il-proporzjon tar-Rom li jgħixu f'viċinat fejn il-ġirien kollha jew kważi kollha huma Rom: 67%

Il-proporzjon tar-Rom li jgħixu fi djar fejn hemm:
- L-ilma tal-vit (ġewwa): 70%
- Tojlit intern (bil-flaxing): 55%
- Kamra tal-banju jew tad-doċċa interna 60%

Il-proporzjon tar-Rom li jgħixu fi djar fejn hemm:
- Saqaf iqattar jew ħitan/art/pedament umdużi jew tmermir fl-injam tat-twieqi jew tal-art 32%
- Tniġġis, kallu jew problemi ambjentali oħra: 25%
- Kriminalità, vjolenza u vandaliżmu fiż-żona lokali: 23%

Il-proporzjon tar-Rom li jgħixu f'akkomodazzjoni ffullata (Definizzjoni tal-Eurostat): 78%

4.1. Enfasi tal-miżuri

Il-miżuri li l-aktar jirrapportaw l-Istati Membri għandhom dawn l-għanijiet: li jiżguraw l-aċċess għall-utilitajiet pubbliċi (l-ilma, l-elettriku, il-gass) u l-infrastruttura għas-settur tal-akkomodazzjoni; li jappoġġaw id-desegregazzjoni; li jippromwovu l-aċċess mhux diskriminatorju għall-akkomodazzjoni soċjali (10-12-il SM). Minoranza ta' Stati Membri biss jinvestu f'interventi ta' akkomodazzjoni integrati li jindirizzaw komunitajiet emarġinati fil-qafas ta' proġetti ta' riġenerazzjoni urbana lokali (7 SM) jew li jużaw l-FSIE għall-iżvilupp lokali mmexxi mill-komunità jew għal investimenti territorjali integrati (4 SM). Żewġ Stati Membri biss irrapportaw dwar il-forniment ta' siti ta' waqfien għal Rom mhux sedentarji.

It-tqassim tal-miżuri dwar l-akkomodazzjoni skont ir-relevanza mas-subqasam rispettiv tar-Rakkomandazzjoni tal-Kunsill

Subqasam tematiku	SM	Għadd ta' miżuri	Pajjiżi tat-tkabbir	Għadd ta' miżuri
Il-garanzija ta' aċċess għall-utilitajiet pubbliċi u l-infrastruttura għas-settur tal-akkomodazzjoni	BE, BG, CY, EL, ES, HR, RO, SI, SK, UK	26	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	9
L-eliminazzjoni tas-segregazzjoni spazjali u l-promozzjoni tad-desegregazzjoni	AT, BE, BG, EL, ES, HU, IT, LT, RO, SK,UK	25	AL, ME	3
Jiġi promoss l-aċċess mhux diskriminatorju għall-akkomodazzjoni soċjali	AT, CZ, EL, ES, HU, IT, LT, LV, RO, SI, SK, UK	22	AL, ME, KOS, MK, RS	11
Il-garanzija li l-proġetti ta' riġenerazzjoni urbana jkunu jinkludu interventi integrati fis-settur tal-akkomodazzjoni għall-komunitajiet marġinalizzati	BE, BG, ES, HR, HU, IT, SK	12	AL, BiH	2
Il-promozzjoni ta' żvilupp xprunat mill-komunità u/jew investimenti integrati sostnuti mill-FSIE	ES, HR, HU, IT	9	MK, RS	2
Il-forniment ta' siti ta' waqfien għal Rom mhux sedentarji	AT, UK	5		0

Xi ngħidu dwar il-fokus sostantiv tal-miżuri? Hawnhekk insibu li l-Istati Membri spiss jiffukaw fuq il-manutenzjoni, il-forniment u t-tiswija tal-akkomodazzjoni muniċipali u soċjali (27 %); l-infrastruttura fl-insedjamenti tar-Rom (16 %); kif ukoll miżuri leġiżlattivi, permessi ta' kostruzzjoni jew legalizzazzjoni ta' akkomodazzjoni informali (13 %). It-tneħħija tas-segregazzjoni attiva espliċita, inkluża t-tneħħija ta' kwartieri fqar, kif ukoll miżuri territorjali integrati jew appoġġ soċjali / infrastrutturali għall-persuni mingħajr dar, hija inqas komuni bħala punt ċentrali tal-investiment (7 % kull wieħed).

4.2. Kisbiet u sfidi

L-NRCPs irrapportaw li l-aktar kisbiet sinifikanti kienu fl-aċċess għall-akkomodazzjoni soċjali[38]. Raggruppament importanti ieħor ta' kisbiet imsemmija minn diversi NRCPs kien l-eliminazzjoni tal-kwartieri fqar u tas-segregazzjoni spazjali[39]. L-NRCPs irreferew ukoll għal riżultati fil-forniment ta' siti ta' waqfien[40], aċċess għall-utilitajiet pubbliċi (bħall-ilma, l-elettriku u l-gass) u l-infrastruttura għad-djar[41]; il-legalizzazzjoni tas-settur tal-akkomodazzjoni[42]; U fir-riġenerazzjoni urbana[43].

Dawn l-isfidi jinkludu: is-segregazzjoni spazjali[44]; l-ostakoli għar-Rom biex ikollhom aċċess għal akkomodazzjoni fis-settur privat[45]; kif ukoll l-appoġġ pubbliku għall-aċċess għall-akkomodazzjoni soċjali, kif ukoll għal-leġiżlazzjoni dwaru[46].

4.3. Tagħlim dwar il-politiki

Is-settur tal-akkomodazzjoni huwa l-politika bl-anqas eżempji ta' approċċi komuni għal diversi pajjiżi. Huwa wkoll il-qasam fejn instab li approċċ fit-tul, integrat u komprensiv huwa partikolarment kritiku, inkluż: li l-forniment tal-akkomodazzjoni jiġi kkomplementat bl-appoġġ li jakkumpanja bl-inklużjoni ta' elementi tal-impjiegi, l-edukazzjoni, is-saħħa u l-iżvilupp tal-komunità; u l-integrazzjoni tal-interventi fil-politika u l-leġiżlazzjoni ġenerali nazzjonali fir-rigward tal-użu tal-art u tal-akkomodazzjoni soċjali . Il-promozzjoni tat-tneħħija tas-segregazzjoni spazjali teħtieġ proċess immirat, koordinat u parteċipattiv: jiġu involuti l-benefiċjarji tar-Rom fit-tfassil u l-implimentazzjoni ta' opzjonijiet ta' akkomodazzjoni komunitarja u individwali; jiġu kkombinati l-investimenti infrastrutturali u dawk umani; u tiżdied is-sensibilizzazzjoni biex jitnaqqsu t-tensjonijiet etniċi u biex tingħeleb ir-reżistenza mis-soċjetà maġġoritarja. Oqsma oħra li jeħtieġ li jingħataw prijorità jinkludu: l-iżvilupp tal-istokk tal-akkomodazzjoni soċjali li jiżgura aċċess imtejjeb għar-Rom; il-prevenzjoni ta' żgumbramenti furzati bħala parti minn approċċ wiesa' ta' akkomodazzjoni b'diversi partijiet ikkonċernati; kif ukoll il-forniment suffiċjenti ta' siti għall-waqfien li huma kulturalment xierqa għal Rom mhux sedentarji.

Approċċi promettenti:	**Prijoritajiet li għandhom jiġu indirizzati:**
• **ES:** Matul dawn l-aħħar 15-il sena l-gvernijiet lokali u reġjonali, bl-appoġġ tal-NGOs, naqqsu b'mod sinifikanti l-prevalenza ta' kwartieri fqar li wassal għad-desegregazzjoni bħala parti minn approċċ integrat b'titjib sostenibbli fl-edukazzjoni, is-saħħa u l-impjiegi. • **CZ:** L-appoġġ tal-FSIE li jespandi l-inizjattivi lokali ta' "akkomodazzjoni l-ewwel", mibnija fuq is-suċċess ta' mudelli pilota ta' akkomodazzjoni soċjali mill-gvernijiet lokali u l-aġenzija tal-kiri soċjali mill-NGOs, eskluża l-akkomodazzjoni f'żoni segregati (metodoloġija biex tiġi identifikata s-segregazzjoni residenzjali pilotata mill-Ministeru tax-Xogħol u 12-il muniċipalità) • **EL:** Regolamenti ġodda biex jippromwovu: ir-rilokazzjoni mill-kampijiet u l-insedjamenti; it-titjib fl-infrastruttura elettronika: il-ħolqien ta' sistema ta' awto-ġestjoni u protezzjoni tal-kumplessi residenzjali; u s-sussidju tal-kera biex wieħed isib akkomodazzjoni f'ambjenti integrati • **FR:** Approċċ komprensiv tal-partijiet ikkonċernati ta' "akkomodazzjoni l-ewwel" f'Toulouse biex jgħin lir-Rom jimxu mill-kampijiet għal żoni	• Investiment fi stokk ta' akkomodazzjoni soċjali affordabbli u xierqa f'żoni integrati, u jiġi ggarantit li l-kriterji ta' eliġibbiltà jkunu aċċessibbli għar-Rom • Il-forniment ta' assistenza għall-akkomodazzjoni mmirata lejn dawk l-aktar vulnerabbli • Il-legalizzar tal-akkomodazzjoni u l-prevenzjoni ta' żgumbramenti furzati • It-tneħħija tas-segregazzjoni komprensiva fit-tul tingħaqad ma' miżuri preparatorji u ta' akkumpanjament li jibnu appoġġ pubbliku u relazzjonijiet komunitarji interetniċi, u tiġi żgurata l-

[38] AT, CZ, EL, HU, LV, LT, PT, RO
[39] ES, FR, HU, IT, LT
[40] FR, NL
[41] SI
[42] HR
[43] BG
[44] BG, CY, ES, SK
[45] ES, LT, LV, NL
[46] CZ, BG

integrati, flimkien ma' appoġġ soċjali, litteriżmu u taħriġ ieħor, aċċess għall-edukazzjoni, l-impjieg u l-kura tas-saħħa • **SI:** Offerti pubbliċi għal infrastruttura komunali bażika (ilma, elettriku, toroq) immirati għall-muniċipalitajiet fejn jgħixu r-Rom • **LT:** Il-proċess ta' desegregazzjoni fl-insedjament ta' Kirtimai f'Vilnius permezz ta' rilokazzjoni flimkien ma' offerta ta' akkomodazzjoni soċjali b'kera ssussidjata lil familji b'ħafna tfal. • **SE:** Gwida u taħriġ għal sidien il-kera biex iżidu l-għarfien u jiġġieldu d-diskriminazzjoni kontra r-Rom	parteċipazzjoni tal-komunitajiet fid-disinn u l-implimentazzjoni • Il-garanzija ta' aċċess għal ilma nadif, faċilitajiet bażiċi u servizzi pubbliċi essenzjali għal kulħadd, b'salvagwardji espliċiti għar-Rom. • Ġlieda kontra d-diskriminazzjoni fl-aċċess għall-akkomodazzjoni (soċjali u privata) • Il-garanzija tal-forniment ta' biżżejjed siti ta' waqfien li għandhom servizzi tajbin u li huma kulturalment xierqa għat-Travellers

II. IL-ĠLIEDA KONTRA D-DISKRIMINAZZJONI U L-ANTI-ŻINGARIŻMU

L-esperjenza ta' diskriminazzjoni tar-Rom (2016)

Il-proporzjon tar-Rom b'esperjenza ta' diskriminazzjoni fl-aħħar ħames snin:
- Fil-kuntatt mal-iskola tat-tfal tagħhom: 12%
- Fis-sistema edukattiva: 12%
- Fit-tiftix għax-xogħol: 43%
- Fil-post tax-xogħol: 19%
- Fit-tiftix biex jikru jew jixtru akkomodazzjoni: 43%
- F'ristorant, night club jew lukanda: 21%
- F'ħanut 17%
- Fil-kuntatt mal-amministrazzjoni pubblika: 16%

Il-proporzjon tar-Rom li ħassewhom diskriminati u rrapportaw l-inċident: 12%

Il-proporzjon tar-Rom li kellhom esperjenza personali ta' fastidju minħabba l-oriġini Rom tagħhom fl-aħħar sena:
- Kummenti offensivi jew ta' theddid: 20%
- Ġesti offensivi jew ħars fiss mhux xieraq: 23%
- Theddid ta' vjolenza personali: 7%
- Ġenerali: 29%

Proporzjon tar-Rom li:
- Semgħu dwar bord tal-ugwaljanza: 29%
- Itendu li jafdaw lill-pulizija: 37%
- Itendu li jafdaw is-sistema legali tal-pajjiż: 29%

1. *Enfasi tal-miżuri*

Miżuri kontra d-diskriminazzjoni li huma rrapportati l-aktar mill-Istati Membri jinkludu: il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu permezz tas-sensibilizzazzjoni dwar il-benefiċċji tal-inklużjoni tar-Rom; is-sensibilizzazzjoni dwar id-diversità; u l-ġlieda kontra r-retorika u d-diskors ta' mibegħda kontra r-Rom (10–12-il SM). Ftit Stati Membri jinvestu f'miżuri li jfittxu li jipproteġu n-nisa u t-tfal Rom billi jiġġieldu d-diskriminazzjoni multipla, il-vjolenza (domestika), jew iż-żwiġijiet prekoċi u sfurzati (2-4 SM). Erba' Stati Membri biss irrapportaw li investew f'miżuri li jiżguraw l-infurzar effettiv tad-Direttiva dwar l-Ugwaljanza Razzjali (2000/43/KE). Saħansitra numru inqas irreferew għal miżuri ta' desegregazzjoni lokali jew reġjonali (3 SM), jew għall-ġlieda kontra t-traffikar tal-bnedmin (2 SM). Stat Membru wieħed biss irrapporta miżuri għall-prevenzjoni ta' żgumbramenti illegali jew is-sisija bl-użu tat-tfal; u biex tiġi promossa l-kooperazzjoni transfruntiera.

It-tqassim tal-miżuri nondiskriminatorji skont ir-relevanza mas-subqasam rispettiv tar-Rakkomandazzjoni tal-Kunsill

Subqasam tematiku	SM	Għadd ta' miżuri	Pajjiżi tat-tkabbir	Għadd ta' miżuri
Il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu permezz tas-sensibilizzazzjoni dwar il-benefiċċji tal-inklużjoni tar-Rom	AT, BE, BG, CZ, ES, IT, LT, LV, PT, SK, SE	35	AL, ME, MK, RS, TR	27
Il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu permezz tas-sensibilizzazzjoni dwar id-diversità	AT, BE, BG, CZ, ES, IT, LT, LV, PT, SK, SE	31	AL, ME, MK, RS, TR	28
Il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu permezz ta' miżuri biex jiġġieldu r-retorika u d-diskors ta' mibegħda kontra r-Rom	AT, BG, CZ, ES, HU, IT, LT, LV, SK, UK	27	ME, TR	6
Il-ġlieda kontra l-vjolenza, inkluża l-vjolenza domestika, fuq in-nisa u t-tfal	AT, ES, IT, NL	11	AL, RS, TR	4
Il-ġlieda (multipla) kontra d-diskriminazzjoni li jiffaċċaw it-tfal u n-nisa bl-involviment tal-partijiet ikkonċernati rilevanti kollha	AT, ES, IT, NL	8	AL, ME, MK, RS, TR	23
Il-ġlieda kontra ż-żwieġ prekoċi u sfurzat	AT, NL	6	RS	1
Il-garanzija tal-infurzar effikaċi u prattiku tad-Direttiva 2000/43/KE	CZ, HR, IT, LT	6	AL, ME, MK, RS, TR	24
Il-ġlieda kontra t-traffikar tal-bnedmin	AT, HU	6	AL, MK, RS	8
L-implimentazzjoni ta' miżuri ta' desegregazzjoni reġjonali u lokali	HU, NL, UK	3	AL, ME, RS	14
Il-garanzija li l-iżgumbramenti jkunu f'konformità sħiħa il-liġi tal-UE u mal-obbligi tad-drittijiet internazzjonali tal-bniedem	IT	1	AL, MK, RS	3
Il-ġlieda kontra s-sisija bl-użu tat-tfal, permezz tal-infurzar tal-leġiżlazzjoni	AT	1	AL, RS	3
Il-promozzjoni tal-kooperazzjoni bejn l-Istati Membri f'sitwazzjonijiet b'dimensjoni transfruntiera	AT	1		0

Xi ngħidu dwar il-fokus sostantiv tal-miżuri? Hawnhekk insibu li l-Istati Membri spiss jinvestu fil-promozzjoni tal-kultura u l-wirt tar-Rom bħala mod biex jissensibilizzaw il-pubbliku u jiġġieldu l-anti-Żingariżmu fost il-pubbliku ġenerali (22 %). Xi ftit inqas miżuri jindirizzaw is-sensibilizzazzjoni biex jiġu miġġielda direttament id-diskriminazzjoni u l-intolleranza (18 %). Miżuri oħra jiffukaw fuq l-iżvilupp tal-kapaċità tal-istituzzjonijiet (15 %), is-soċjetà ċivili tar-Rom (12 %) u l-mekkaniżmi ta' monitoraġġ tad-drittijiet tal-bniedem (11 %). Oqsma ewlenin li ngħataw inqas attenzjoni kienu l-forniment ta' sostenn legali, it-tisħiħ tal-pożizzjoni tan-nisa Rom u d-desegregazzjoni (5-6 %). Mill-miżuri kontra d-diskriminazzjoni rrapportati, 16 % kienu indirizzati b'mod espliċitu lejn iż-żgħażagħ Rom, u 10 % kienu mmirati lejn in-nisa Rom.

2. *Kisbiet u sfidi*

Il-kisbiet l-aktar spiss imsemmija mill-NRCPs kienu: it-titjib tal-kundizzjonijiet tan-nisa u t-tfal Rom[47]; il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu bil-ksur tal-isterjotipi jew il-promozzjoni tal-kultura u l-Istorja tar-Rom[48]; kif ukoll l-involviment tal-atturi rilevanti kollha (l-awtoritajiet pubbliċi, is-soċjetà ċivili u l-komunitajiet tar-Rom) fi sforzi biex tiġi promossa l-ġlieda kontra d-diskriminazzjoni[49].

[47] BG, EE, ES, HU, HR, PT, SK
[48] ES, FR, HU, LV
[49] IT, ES, SI

Diversi NRCPs irreferew għall-isfidi biex jittejjeb l-aċċess għall-protezzjoni legali u s-sensibilizzazzjoni dwar id-drittijiet[50], kif ukoll diffikultajiet fil-ġlieda kontra l-isterjotipi[51] u t-titjib tas-sitwazzjoni tan-nisa u t-tfal Rom[52]. Is-sempliċi fatt li diversi Stati Membri[53] – inklużi xi wħud b'komunitajiet kbar ta' Rom u diversi b'rati għoljin ħafna ta' diskriminazzjoni perċepita fost ir-Rom – ma rrapportaw l-ebda miżuri kontra d-diskriminazzjoni, jissottolinja l-gravità tal-isfidi f'dan il-qasam.

3. Tagħlim dwar il-politiki

L-esperjenza fl-azzjonijiet ta' inklużjoni tar-Rom turi li l-bidla fit-tul f'kull qasam ta' politika teħtieġ li jiġu indirizzati l-anti-Żingariżmu u d-diskriminazzjoni kontra r-Rom, kif ukoll il-bini ta' fiduċja bejn il-komunitajiet Rom u dawk mhux Rom. Biex jirnexxu, l-azzjonijiet ta' inklużjoni tar-Rom fl-oqsma kollha tal-politika jridu jkunu marbutin ma' valuri komuni u jinkludu s-sensibilizzazzjoni fost il-pubbliku ġenerali. Biex jiġu miġġielda l-isterjotipi, id-diskors ta' mibegħda, u r-reati ta' mibegħda, jeħtieġ li jinbnew narrativi pożittivi dwar ir-Rom fost is-soċjetà ġenerali u li tissaħħaħ l-identità tar-Rom, permezz ta' miżuri mmirati speċifiċi biex jiġi miġġieled l-anti-Żingariżmu u jiġi promoss ir-rikonoxximent tal-Istorja tar-Rom (inkluż l-Olokawst). L-aktar azzjonijiet li rnexxew ma jallinjawx biss mal-istrutturi u politiki ewlenin, iżda pjuttost jittrasformawhom, billi jiġġieldu l-preġudizzji u l-isterjotipi u jibnu immaġni pożittiva tar-Rom fost dawk li jfasslu l-politika u partijiet ikkonċernati oħra.

Approċċi promettenti:	**Prijoritajiet li għandhom jiġu indirizzati:**
• **AT:** Bħala riżultat ta' konsultazzjoni online dwar l-NRIS, ġew intensifikati l-isforzi biex jiġi indirizzat l-anti-Żingariżmu. Il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu saret prijorità fl-istrateġija riveduta u l-fokus ta' avveniment dedikat tal-presidenza Awstrijaka tal-UE • **DE:** Ġiet stabbilita kummissjoni esperta indipendenti dwar l-anti-Żingariżmu biex tagħti rakkomandazzjonijiet konkreti lill-gvern rigward l-Istorja tas-Sinti u tar-Rom fil-Ġermanja, il-persekuzzjoni u d-diskriminazzjoni tagħhom, kif ukoll rakkomandazzjonijiet biex jiġi indirizzat l-anti-Żingariżmu llum. • Ir-rikonoxximent tal-Olokawst tar-Rom u l-istabbiliment ta' kumitat kontra r-razziżmu bil-parteċipazzjoni tar-Rom (**SK**); monumenti, wirjiet u pjattaforma online biex jiġu kkommemorati l-vittmi Rom tal-Olokawst (**NL**); kommemorazzjoni annwali tal-Jum ta' Tifkira tal-Olokawst tar-Rom fil-Kamp ta' Konċentrazzjoni ta' Auschwitz-Birkenau (**PL**); Mużew tal-Istorja u l-Arti tar-Rom u kumpens għall-vittmi tax-xogħol furzat (**LV**) • **CZ:** Il-Gvern xtara r-razzett tal-ħnieżer li jinsab fis-sit ta' dak li kien kamp ta' konċentrament f'Lety u Písku. Se jinbena monument għall-vittmi tal-Olokawst tar-Rom bl-appoġġ ta' għotjiet taż-ŻEE • **SE:** Ħidma mill-Kummissjoni kontra l-anti-Żingariżmu li tirriżulta fir-rikonoxximent tal-anti-Żingariżmu storiku u attwali; unitajiet speċjali tal-pulizija li jikkooperaw ma' minoranzi inklużi r-Rom biex jiġġieldu kontra r-reati ta' mibegħda • **ES:** Kampanji kontra l-isterjotipi u biex tinxtered il-kultura tar-Rom immexxija mill-Istitut tal-Kultura tar-Rom u l-gvernijiet reġjonali bl-involviment ċivili tar-Rom; servizz ta' għajnuna legali mingħajr ħlas minn assoċjazzjonijiet f'Madrid, Barċellona, Malaga, Sivilja u Cordoba għall-vittmi tad-diskriminazzjoni u r-reati ta' mibegħda; prosekutur speċjalizzat fir-reati ta' mibegħda u diskriminazzjoni fil-provinċji Spanjoli • **IT:** Il-korp għall-ugwaljanza (u NRCP) stabbilixxa ċentru ta' kuntatt għall-ilmenti dwar reati ta' mibegħda li jipprovdi appoġġ u għajnuna legali lill-vittmi kif ukoll osservatorju tal-midja u l-internet li jħarreġ taż-żgħażagħ Rom u mhux	• L-iżvilupp ta' ġbir ta' *data* diżaggregata (anonimizzata) skont l-etniċità għall-monitoraġġ tal-anti-Żingariżmu, id-diskriminazzjoni u l-impatt tal-politiki pubbliċi fuq ir-Rom • L-iżvilupp ta' azzjonijiet biex jiġġieldu, jżidu s-sensibilizzazzjoni, jagħmlu monitoraġġ u jissanzjonaw l-anti-Żingariżmu, ir-reati ta' mibegħda u d-diskors ta' mibegħda (marbuta ma' strateġiji usa' kontra r-razziżmu) bl-involviment ċivili tar-Rom li għandhom fil-mira s-soċjetà kollha kemm hi • Jiġi ggarantit l-infurzar tal-leġiżlazzjoni dwar l-ugwaljanza u jiġi indirizzat it-trattament diskriminatorju mill-awtoritajiet tal-infurzar tal-liġi u minn awtoritajiet pubbliċi oħrajn permezz ta' investigazzjoni bir-reqqa, sanzjonijiet dissważivi, sensibilizzazzjoni u taħriġ kontra d-diskriminazzjoni. • Appoġġ biex ir-Rom ikollhom aċċess għall-ġustizzja b'enfasi fuq il-vittmi ta' diskriminazzjoni multipla (in-nisa, il-persuni LGBTI, ir-Rom li mhumiex ċittadini), u tissaħħaħ il-kapaċità tal-korpi tal-ugwaljanza sabiex ikunu jistgħu jittrattaw id-

[50] AT, CZ, LT, PT
[51] EE, ES, HR, LV
[52] BG, ES, SK
[53] CY, FR, EL, PL, RO

Rom biex jissorveljaw, ineħħu jew jirrapportaw id-diskors ta' mibegħda • **FI:** Kampanji minn NGOs kontra d-diskriminazzjoni kontra r-reati ta' mibegħda u d-diskors ta' mibegħda bl-involviment tar-Rom; is-sensibilizzazzjoni fost ir-Rom dwar ir-rwoli tas-sessi fil-familja; ippjanar obbligatorju dwar l-ugwaljanza minn muniċipalitajiet u impriżi akbar bil-monitoraġġ tal-uffiċċju tal-Ombudsman għan-Nondiskriminazzjoni • **IE:** Kodiċi ta' etika għall-pulizija Irlandiża b'referenza speċifika għall-ġlieda kontra d-diskriminazzjoni tal-komunità tat-Travellers; il-ħatra ta' 277 uffiċjal ta' kollegament etniku biex tinbena l-fiduċja bejn it-Travellers u l-pulizija • **CZ, EL, HU SK, RO:** L-immappjar ta' komunitajiet soċjalment esklużi / Rom li jista' jintuża biex jiġu mmirati l-interventi inkluż dawk iffinanzjati mill-FSIE • **UK:** Faċilità għar-rapportar onlajn tar-reati ta' mibegħda	diskriminazzjoni kontra r-Rom. • It-twaqqif ta' proċessi ta' verità u ta' rikonċiljazzjoni mmexxija mir-Rom biex jesploraw, jiddokumentaw u jissensibilizzaw dwar abbużi fil-passat kontra r-Rom, u jippromwovu l-fiduċja u r-rikonċiljazzjoni • Ir-Rom jingħataw is-setgħa li jipparteċipaw b'mod sħiħ fil-ħajja politika, kulturali u soċjali u fl-istadji kollha tal-proċess ta' politika • Jiġi segwit approċċ olistiku, sensittiv għall-ġeneru u għat-tfal; jiġu miġġielda l-abbuż tat-tfal, iż-żwiġijiet bikrija, is-sisija bl-użu tat-tfal (permezz tal-infurzar tal-leġiżlazzjoni li tipproteġi d-drittijiet tat-tfal), il-vjolenza, inkluż it-traffikar tal-bnedmin • Jittaffew l-ispejjeż soċjali tas-sisija u tinżamm id-dinjità tal-bniedem

III. L-INKLUŻJONI TAR-ROM FIR-REĠJUN TAT-TKABBIR

Il-Balkani tal-Punent saħħew l-ambizzjoni tagħhom lil hinn mill-aspettattivi u l-mandat[54] u approvaw l-istess objettivi u metodi ta' ħidma għall-inklużjoni tar-Rom[55] bħall-Istati Membri. Hemm bżonn ta' titjib solidu u sostenibbli fl-integrazzjoni tar-Rom biex isir progress lejn l-UE. Sabiex jitqiesu l-effetti tal-adeżjonijiet preċedenti, speċjalment fil-qasam tal-moviment liberu tal-persuni, il-progress fl-integrazzjoni tar-Rom huwa għall-ewwel darba inkluż bħala element sħiħ fin-negozjati li jinsabu għaddejjin fil-proċess ta' adeżjoni għall-Kapitolu 23 "Ġudikatura u drittijiet fundamentali". Permezz tar-riżultati tal-istħarriġ tal-2017 dwar is-sitwazzjoni soċjoekonomika tar-Rom fil-Balkani tal-Punent, l-imsieħba setgħu jidentifikaw sfidi ġodda, bħal appoġġ imsaħħaħ għar-riintegrazzjoni b'suċċess ta' persuni rimpatrijati fir-reġjun, u jistabbilixxu bażi soda għad-definizzjoni tar-rekwiżiti tal-politika futura dwar ir-Rom. Għall-ewwel darba anness speċifiku għal din il-Komunikazzjoni jiffoka fuq l-inklużjoni tar-Rom fir-reġjun tat-tkabbir billi jippreżenta informazzjoni dettaljata kemm orizzontali kif ukoll speċifika għall-pajjiżi.

IV. KONKLUŻJONIJIET

Ir-rieżami tal-miżuri għall-inklużjoni tar-Rom jenfasizza l-ħtieġa ta' identifikazzjoni u żvilupp b'interventi attivi ta' involviment tar-Rom li: jirrispondu għall-isfidi u u huma proporzjonati mal-iskala tagħhom; iwegħdu riżultati li jistgħu jitkejlu; u jinkludu opzjonijiet realistiċi biex tiġi ġġenerata l-aċċettazzjoni mis-soċjetà inġenerali. Fatturi ta' suċċess għall-ippjanar, l-implimentazzjoni u l-monitoraġġ tal-interventi għall-inklużjoni tar-Rom:

- **Żmien** biżżejjed mhux biss għall-implimentazzjoni, iżda wkoll għall-ippjanar, il-konsultazzjoni, l-involviment tal-partijiet ikkonċernati, il-bini ta' fiduċja mal-komunitajiet, il-monitoraġġ, l-evalwazzjoni u r-rieżami tal-politika
- Il-ġbir sistematiku ta' ***data*** soda diżaggregata skont il-ġeneru u l-età biex talimenta l-analiżi tal-ħtiġijiet u l-kuntest; tinbena linja bażi; jiġu stabbiliti miri; u jiġu rreġistrati l-indikaturi ta' eżitu u ta' impatt

[54] Punt 6: "Il-Promozzjoni tal-Integrazzjoni tar-Rom lil hinn mill-UE: is-sitwazzjoni partikolari tal-pajjiżi tat-tkabbir". Ġew stabbiliti tliet objettivi għall-pajjiżi tat-tkabbir: użu aħjar tal-fondi tal-IPA; monitoraġġ imsaħħaħ; kooperazzjoni aktar mill-qrib mas-soċjetà ċivili;

[55] Rapportar annwali dwar l-implimentazzjoni; inħatru Punti ta' Kuntatt Nazzjonali għar-Rom; Pjattaformi Nazzjonali Annwali li jinvolvu mill-qrib l-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili; ġew organizzati Seminars dwar ir-Rom; rapportar dwar it-twettiq tal-impenji tagħhom fil-Pakkett tat-Tkabbir u s-Sottokumitati tal-Ftehim ta' Stabbilizzazzjoni u Assoċjazzjoni.

- **L-integrazzjoni** ta' **interventi** mmirati **fil-politika ġenerali u fl-oqfsa legali** biex jiġi żgurat li jibqgħu temporanji u jiġi promoss aċċess ugwali effettiv tar-Rom għas-servizzi prinċipali, minflok li jinħolqu strutturi paralleli permanenti
- **Sħubija** b'saħħitha **ta' diversi partijiet kkonċernati** – biex jiġu żgurati s-sjieda, ir-responsabbiltà kondiviża u s-sostenibbiltà[56]
- **Parteċipazzjoni attiva tar-Rom** u tal-partijiet ikkonċernati kollha fil-fażijiet kollha (l-ippjanar, l-implimentazzjoni, il-monitoraġġ, l-evalwazzjoni u r-rieżami tal-politika)
- Approċċi **intersezzjonali, transsettorjali, integrati** biex jindirizzaw id-diskriminazzjoni multipla u l-esklużjoni multidimensjonali
- Approċċ **sensittiv għal kwistjonijiet ta' ġeneru u t-tfal**: l-ippjanar, ibbażat fuq l-analiżi tal-ħtiġijiet tan-nisa u t-tfal Rom; approċċ komprensiv; u appoġġ kontinwu speċjalment fi tranżizzjonijiet kritiċi
- Tingħata attenzjoni lid-diversità fost ir-Rom: jitqiesu l-ħtiġijiet reali; tiġi żgurata s-sensittività għall-kuntesti lokali; u jiġu indirizzati x-xejriet ta' esklużjoni u diskriminazzjoni li jħabbtu wiċċhom magħhom il-komunitajiet speċifiċi tar-Rom
- **L-eliminar tal-faqar estrem** billi fl-interventi komprensivi il-miri jkunu jindirizzaw kemm it-territorju kif ukoll il-grupp biex tiġi promossa l-bidla fit-tul
- Immirar **espliċitu iżda mhux esklużiv** biex jiġi żgurat li jitqies il-kuntest usa' u jiġi evitat li jitnaffru gruppi żvantaġġati oħra
- Tingħata prijorità lill-**prevenzjoni** u lill-**intervent bikri** biex tiġi żgurata l-kosteffiċjenza u tiġi ġġenerata bidla fit-tul u sostenibbli
- **Id-desegregazzjoni** (fl-edukazzjoni u fis-settur tal-akkomodazzjoni) bħala prijorità fit-tul minflok ma titjieb il-kwalità f'kuntesti segregati
- **Ir-rikonoxximent tal-anti-Żingariżmu** għall-promozzjoni ta' approċċ qawwi kontra d-diskriminazzjoni fl-interventi ta' inklużjoni tar-Rom fl-oqsma kollha[57]
- **Għarfien espert** biex jiġu żgurati servizzi ta' kwalità u mhux diskriminatorji
- **Il-bini tal-kapaċità** tas-soċjetà ċivili, tal-amministrazzjoni pubblika u tar-Rom
- **Appoġġ finanzjarju** viżibbli, **politiku** u suffiċjenti fit-tul (inkluż allokazzjoni mill-baġit nazzjonali) biex tiġi żgurata l-istituzzjonalizzazzjoni ta' prattiki promettenti u s-sostenibbiltà
- **Flessibbiltà** biex tiggarantixxi s-suċċess billi tippermetti t-tagħlim u l-aġġustament tal-politiki
- **Monitoraġġ u evalwazzjoni** kwantitattivi u kwalitattivi indipendenti biex ikejlu l-progress, u jiżguraw analiżi tal-politika

[56] Dan jimplika wkoll kooperazzjoni mill-qrib bejn il-partijiet ikkonċernati li jaħdmu mar-Rom u dawk li jiżviluppaw u jimplimentaw politiki pubbliċi ġenerali, kif ukoll kooperazzjoni bejn il-fornituri tas-servizzi pubbliċi u privati u s-soċjetà ċivili li jaħdmu mill-qrib mal-komunitajiet tar-Rom.

[57] Dan jenħtieġ li jinkludi wkoll ir-rikonoxximent tal-ispeċifiċitajiet tal-anti-Żingariżmu, ir-reati ta' mibegħda u r-retorika kontra r-Rom, kif ukoll l-isfidi li jħabbtu wiċċhom magħhom il-vittmi Rom biex jiksu att kriminali ta' preġudizzju aċċess għall-ġustizzja, il-protezzjoni u l-appoġġ (bħal nuqqas ta' rapportar anki minħabba l-biża' ta' diskriminazzjoni jew ritaljazzjoni mill-awtoritajiet investigattivi, ir-riskji ta' vittimizzazzjoni mill-ġdid, l-impatt tal-attitudnijiet bi preġudizzju tal-awtoritajiet stess dwar ir-risponsi tal-liġi kriminali, eċċ.).